

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Laillisuusvalvonta ja vammaispalveluiden toiminta poikkeus- ja kriisioloissa

**Vammaispalvelujen neuvottelupäivät
9.-10.2.2023**

**Eduskunnan apulaisoikeusasiamies
Maija Sakslin**

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

EOA:n tehtävä ja tiedonsaantioikeus

Perustuslain 109 §n mukaan oikeusasiamiehen tulee **valvoa**, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin **julkista tehtävää hoitaessaan** noudattavat **lakia** ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävää hoitaessaan oikeusasiamies valvoo **perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista**.

Perustuslain 111 §n mukaan oikeusasiamiehellä on **oikeus saada** viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten **tarvitsemansa tiedot**.

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

EOA:n erityiset tehtävät

- YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimukseen perustuva erityistehtävä kansallisen ihmisoikeusinstituution osana (vammaisesite)
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus yhdessä lapsiasiavaltuutetun kanssa
- Kansallinen epäinhimillisen kohtelun ja kidutuksen vastainen valvontaelin (OPCAT)
- Oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen välinen työnjako

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Kansallinen valvontamekanismi

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA), Ihmisoikeuskeskus (IOK) ja sen alainen ihmisoikeusvaltuuskunta (IOV) muodostavat riippumattoman rakenteen (CRPD artikla 33.2) eli Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution.

Tehtävänä edistää, suojella ja seurata vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Tehtävän toteuttamiseen tarvitaan instituution kaikkia osia, joiden erilaiset tehtävät tukevat toinen toisiaan tavoitteiden saavuttamiseksi.

Täytäntöönpanoa valvoo kansainvälisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea, jolle sopimuspuolet raportoivat määräajoin.

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Tehtävien jakautuminen

- EOA – laillisuusvalvonta (kantelut, omat aloitteet ja tarkastukset). Vammaisten henkilöiden osallistuminen asiantuntijoina tarkastuksilla paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä.
- IOK ihmisoikeuskasvatus, -koulutus, -tutkimus ja -tiedotus, neuvonta (tietoisuus, asenteet).
- IOV ja sen alajaosto vammaisten ihmisoikeuskomitea (VIOK) - perus- ja ihmisoikeustoimijoiden yhteistyö ja vammaisten henkilöiden osallistuminen.

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

VIOK:n tehtävät

Vammaisten henkilöiden ihmisoikeuskomitean toimivalta määritellään Ihmisoikeusvaltuuskunnan työjärjestyksessä.

Työjärjestyksen mukaan komitea voi tehdä esityksiä ja esittää näkemyksiään oikeusasiamiehelle ja Ihmisoikeuskeskukselle siitä, miten kehittää vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja sopimuksen täytäntöönpanotehtävien hoitamista.

Komitea voi myös esittää ihmisoikeusvaltuuskunnalle käsiteltäväksi vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyviä kysymyksiä ja tehdä esityksiä valtuuskunnan päätettäväksi.

Lisäksi oikeusasiamies ja Ihmisoikeuskeskus voivat pyytää komitealta asiantuntija-apua (tarkastusten suorittaminen, lausunnot, aloitteet ja kannanotot sekä vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvä koulutus ja tiedotus).

Ajankohtaista laillisuusvalvonnassa

Kanteluita saapui 6611 (7651, 7065, 6267, 5591, 6192, 4922, 5045),
laskua 13,6 % - kantelumäärä kaikkien aikojen 3. suurin

Omia aloitteita vireille 49 (67)

Tarkastuksia 76 (39)

Lausuntopyyntöjä ennätysmäärä 190 (153, 131)

Asioita ratkaistiin 7139

ohjaava ja moittiva käsitys, huomautus, esitys, hyvitys,
sovinto, syyte

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Vammaisten henkilöiden oikeudet

- Kantelut ja omat aloitteet: 247 ratkaisua vuonna 2022 (300 vuonna 2021 ja 306 vuonna 2020).
- Eniten ratkaisuja vammaispalveluista (sosiaalihuolto).
- Oma aloite: Vammaisten henkilöiden sosiaalipalveluiden turvaaminen häiriö- ja poikkeusoloissa (EOAK/338/2023). Miten hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungissa on varmistettu palveluiden jatkuvuus ja turvattu vammaisten henkilöiden toimintakyky ja hyvinvointi häiriö-, onnettomuus tai uhkatilanteissa?

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Oikeuksien valvonta Covid-19 aikana

Ratkaisut koskivat mm.

- STM:n ohjeistusta **3232/2020**
- Vierailurajoituksia asumisyksiköissä ym. **5944/2020**,
8230/2020 ja **4733/2020**,
- Oikeus henkilökohtaiseen avustajaan **4247/2020**
- Asumisyksikön karanteenimääräykset **6353/2020**

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Muita ratkaisuja

- Toimintakykyä ja osallisuutta ylläpitävän ja edistävän toiminnan kategorinen rajoittaminen asumisyksiköissä – tulisi arvioida yksilökohtaisesti 3652/2020 (tarkastus)
- Asiakkaille on myös poikkeusolojen aikana järjestettävä yksilöllisen tarpeen perusteella myönnetyt palvelut ja tukitoimet (päivätoiminta) EOAK 6781/2020
- Rokotuksesta kieltäytyvä avustaja hengityslaitetilaalle EOAK/1291/2021
- Vaikeasti vammaisten henkilöiden oikeus tehohoitoon EOAK/3827/2022

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Näkökohtia etukäteen lähetettyihin kysymyksiin

Ulko-oven/oman huoneen oven lukitseminen muistisairaiden asumisyksikössä

- Turvallisuus, ihmisarvo, itsemääräämisoikeus, oikeudet ja vapaudet
- Perusoikeuden rajoituksen täytettävä yleiset perusoikeuden rajoitusedellytykset: välttämättömyyden ja suhteellisuuden vaatimukset
- Hätävarjelu ja pakkotila mahdollinen äkillisissä ja ennalta-arvaamattomissa tilanteissa (vain tilapäisesti)

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Päätöksenteko lasten terveydenhuollossa

1. Itsemääräävä lapsi päättää yhdessä terveydenhuollon kanssa; itsemääräävyyden arvioi terveydenhuollon ammattihenkilö; lapsen suostumuksen tulee olla ns. ”informed consent”; lapsella on riittävästi tietoa, hän on voinut harkita asiaa itse eikä harkintaan ole vaikutettu epäasiallisesti

2. Jos lapsi ei ole itsemääräävä huoltaja päättää; jos huoltajia on useita, he päättävät lähtökohtaisesti yhdessä poikkeutena huoltajan este, matka, sairaus tai muu syy, eikä päätöksenteko voi odottaa, LapsHL 5 §

Jos huoltajat eivät pääse yhteisymmärrykseen, asia joudutaan ratkaisemaan viime kädessä käräjäoikeudessa, joka voi päättää mm. tehtävien jaosta huoltajien kesken (LapsHL 9 §)

Huoltajalla ei ole oikeutta kieltää hoitoa, kun lapsen henki tai terveys on vaarassa (PotL 9 §)

Tavanomaisesta ensiavusta, neuvolakäynnistä tai yleiseen rokotusohjelmaan kuuluvasta rokotuksesta toinen huoltaja on voinut päättää itse (vrt. päivittäinen hoito)

Huoltajilla on LapsHL 4 §:n mukaan velvollisuus ottaa lapsi mukaan päätöksentekoon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti

3. Huostaanotetun lapsen osalta päätösvaltaa käyttää viime kädessä viranomainen; asiaan vaikuttaa huostaanoton tarkoitus (LSL 19 §);

Jos lapsen tai huoltajien päätös uhkaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä, lapsi on myös mahdollista ottaa huostaan, jolloin viranomainen voi käyttää huoltajien / lapsen päätösvaltaa

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN KANSLIA
RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMANS KANSLI
OFFICE OF THE PARLIAMENTARY OMBUDSMAN OF FINLAND

Lapsen vammaisuuden merkitys

- Lapsen itsemääräävyyden arvioi aina terveydenhuollon ammattihenkilö
- lapsen vammaisuuden merkitys arvioidaan yksilöllisesti; lapsen itsenäistä päätöskykyä ei tulisi sivuuttaa, kun vamma haittaa ennemminkin lapsen mahdollisuutta saada tietoa tai ymmärtää tämän vuoksi asian merkitys kuin lapsen itsenäistä harkintakykyä, esim.
- aistivammaisesta lapsen oikeus saada tietoa hänelle sopivalla tavalla
- ns. nepsylasten kohdalla oikeus saada tietoa ja harkita itsenäisesti voi edellyttää, että tähän käytetään tavallista enemmän aikaa
- mikäli vamman arvioidaan vaikuttavan lapsen itsenäiseen harkintakykyyn, lapsen itsemääräävyyttä tulisi arvioida lapsen yksilöllisen kehitystason ja kypsyyden mukaisesti (yksilöllinen ikätaso)
- itsemääräävällä lapsella on aina oikeus oman harkintansa mukaisesti myös jättäytyä päätöksenteon ulkopuolelle (= ilman epäasiallista painostusta)

Kiitos
mielenkiinnostanne.

www.Oikeusasiamies.fi

